

Colecția: **ISTORII SECRETE**

Coperta: Stelian BIGAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BOERESCU, DAN-SILVIU

**Boieroaice, jupânese și domnițe de poveste : docu-drame
și mituri istorice însoțite de consemnări din presă / prezentate de**

Dan-Silviu Boerescu. - București : Integral, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-992-308-5

9.4

34 INTEGRAL, 2019

Editor: Costel POSTOLACHE

Tehnoredactor: Stelian BIGAN

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări,
fără acordul scris al editorului, este strict interzisă
și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-992-308-5

Boieroaice, jupânese și domnițe de poveste

Docu-drame și mituri istorice
însoțite de consemnări din presă
prezentate de Dan-Silviu Boerescu

INTEGRAL

Sumar

**Portrete ale unor doamne și domnițe de altădată
pentru o altfel de istorie a Țărilor Române,
deloc autocentrată „falocratic” / 7**

**Ecaterina Salvaresso – capul unei dinastii autohtone
și prima femeie care a condus Țara Românească / 11**

**Când Pătrașcu cel Bun se iubește cu o rachierită,
istoricii încearcă să o înnobileze... / 19**

**Tudorița din Târgșor,
adolescenta care i-a sucit mințile lui Mihai Viteazul / 23**

**Doamna Elina, nevasta lui Matei Basarab,
„cea mai deșteaptă soție de domnitor” / 31**

Frumoasa Ecaterina Cercheza, soția-trofeu a lui Vasile Lupu / 35

Todosia Nicorițoaia, faimoasa jupâneasă cu pandantiv de aur / 45

**Ecaterina Dafina Dabija, femeia intrigilor țesute la Constantinopole
pentru obținerea scaunelor în Țările Române / 61**

Pătimașă Domniță Rală și scandalul erotic internațional

curmat cu violență de faimosul ei tată / 67

**Elencu Sturdza, Anicuța Catargi, Euphrosine Leroy –
nevestele ultimului Prinț Ghica ajuns pe tronul Moldovei / 77**

Natalia Ghica, femeia fatală care a provocat un duel celebru / 83

**Cocuța – fata poetului Costache Conachi,
soția caimacamului Nicolae Vogoride,
amanta lui Alexandru Ioan Cuza: *sex-appeal* și intrigi politice / 87**

**...Și, totuși, îndrăgostită de „Prințul” nerecunoscător:
Elena Rosetti – povestea unei femei demne în suferința ei nesfârșită / 99**

Lămuriri bibliografice / III

Portrete ale unor doamne și domnițe de altădată pentru o altfel de istorie a Țărilor Române, deloc autocentrată „falocratic”

Într-una din cărțile sale, marele istoric Nicolae Iorga (1871-1940) reconstruiește portretul femeii din spațiul românesc începând din secolul al XVI-lea și până în secolul XX, „săvârșind astfel un act de recuperare a unei părți din trecutul românilor adeseori uitat sau foarte puțin cunoscut”. Nicolae Iorga urmărește imaginea femeii în cele patru epoci în care „se desface” din punct de vedere politic trecutul românilor: cea dintâi, a neatârării, cea de-a doua, „a unei supuneri cinstite și cruțătoare față de Turci”, respectiv cea de-a treia, „ascultarea desăvârșită de acești stăpâni”. După 1850, începe epoca a patra, prezentul lui Iorga, o epocă de „neatârare nouă”. Istoricul descrie câteva chipuri de doamne, fetele Lăpușeanului, ficele Chiajnei și ale

lui Mircea Ciobanul, o descrie pe doamna Ecaterina a lui Alexandru-Vodă Munteanului, pe doamna Velica, iubita lui Mihai Viteazul și stăpâna Ardealului, dar și pe doamna lui Ieremia-Vodă.

Femeile în viața neamului nostru ne oferă o nouă perspectivă asupra istoriei noastre, care validează teza că interpretarea trecutului nu mai trebuie să fie o înșiruire de eroi, regi sau victorii în bătălii. Femeia care a scris istorie în spațiul tradițional românesc are o personalitate complexă: este „informată asupra modelelor occidentale, dar constrânsă de rigorile orientale să-și reprime tentațiile necurate; preocupată de aparițiile publice, dar trimisă să-și îndeplinească rolul de mamă și gospodină – iată doar câteva dintre contradicțiile unei femei aparținând unei lumi demult apuse”. Iorga reconstruiește din frânturi de frescă, din scrisori de Doamne și Domnițe, portretul femeii de la vârful societății românești de altădată. Pornind de la doamnele învățate de până la 1600, istoricul trece prin scrisorile grecești ale Doamnei Ecaterina Salvaresso (1576-1587), fabuloasa italiancă grecizată creatoare de dinastie în Principatele Dunărene, surprinzând cu umor cultura femeilor din veacul al XVII-lea și al XVIII-lea. Dincolo de rolul lor politic sau de implicarea lor în tot felul de afaceri, Iorga le vede, între altele, pe femeile din acele vremuri și ca muze inspiratoare pentru poezia noastră veche ori ca sufletul petrecerilor de la curte. „Despre Doamnele noastre se poate vorbi din două puncte de vedere: întâi din acel al originii lor și apoi din acela, nu mai puțin însemnat, al rostului pe care-l aveau la Curtea petrecerilor sau la Curtea afacerilor. Ici și colo se prind de la sine în această bătătură de idei florile strălucitoare, vii, ale caracterelor, isprăvilor și suferințelor acestor Doamne”, spune Nicolae Iorga. Istoricul spune că a adăugat „mărturii, scrisori, foi de zestre care mântuie cartea, ilustrații”.

De asemenea, Iorga subliniază că, în carte, „vom regăsi toate scrisorile de doamne și jupânese ce le-am aflat până acum și o alegere de foi de zestre din toate clasele sociale, precum și câteva testamente, care ne îngăduie, mai mult decât și scrisoarea cea mai intimă și mai sinceră, să vedem cel mai desăvârșit adevăr al sufletelor”.

Astfel, „misoginul” Iorga devine primul și paradoxalul „apologet al feminismului” în literatura noastră istorică, inaugurând studiul unui filon care va fi exploatat cum se cuvine abia cu mult mai târziu într-o țară cu rădăcini culturale încă accentuat falocratice...

Ecaterina Salvaresso – capul unei dinastii autohtone și prima fe- meie care a condus Țara Româ- nească

Doamna Ecaterina Salvaresso (prima jumătate a secolului al XVI-lea – februarie/aprilie 1589, București) a fost soția lui Alexandru al II-lea Mircea, domnul Țării Românești, și regenta fiului său Mihnea Turcitul (1577-1583; 1585-1591). L-a cunoscut pe Alexandru al II-lea în timpul pribegiei acestuia la Constantinopole și s-au căsătorit în 1558, la Pera. Ecaterina Salvaresso era de origine italiană și provenea dintr-o familie catolică. Atunci când soțul său a fost înscăunat Domn (și poreclit imediat „Oaie Seacă”, pentru că pune bir pe oile sterpe, pe care-l adaugă obișnuitului „oierit”), a fost nevoită, ca Doamnă a Țării Românești, să treacă la ortodoxism. A ctitorit Mănăstirea Slătioarele – de maici – de la Ocnele Mari, în Vâlcea. În 1573, a înființat, împreună cu domnitorul, prima tiparniță

din București, la Mănăstirea Plumbuita. Aici, sub grija ieromonahului Lavrentie, ajutat de ucenicul său, Ioan, pune să se tipărească un Tetravangeliar și o Psaltire, ambele în limba română.

Născută în familia unor italieni grecizați, Salvaressi, cu oarecare influență pe lângă curtea otomană, s-a căsătorit cu Prințul Alexandru, fiul lui Mircea al III-lea, cel mai probabil la începutul lui 1565, primul lor copil, Mihnea, născându-se pe 26 octombrie 1565. Mihnea a fost asociat de către tatăl său la domnie, în 1574, iar după moartea acestuia, survenită în noaptea 27/28 septembrie 1577, îi urmează la tron. Când fiul ei, Mihnea al II-lea, încă minor, a fost înscăunat Domn în Țara Românească de către Sultanul Murat al III-lea, ea a condus țara, în calitate de regentă, timp de șapte ani (între 1577-1583). Era o perioadă grea, plină de intrigi și pretendenți la tron, țara aflându-se sub suzeranitate otomană și domnitorii fiind la bunul plac al Porții Otomane. În primii ani de domnie, fiind doar un copil de 12 ani, țara a fost condusă efectiv sub tutela mamei sale, care, cu acordul scris – firmanul – al curții otomane, se intitula „Doamna Ecaterina a toată Ungrovlahia”. (Practic, este prima Regină oficială din Principatele Dunărene!)

Mihnea a fost crescut și educat în tradiția grecilor constantinopolitani, singura grijă a Doamnei era ca fiul ei să ducă o politică filo-otomană, fiind conștientă că numai așa poate supraviețui la conducerea statului și de faptul că nu se află în patria proprie, după cum afirma într-o scrisoare, trimisă la 24 februarie 1578, către sora ei, Maria Fabrizio de Murano: „Ești adevărat sora mea, ești sângele meu și te iubesc și te doresc, dar locul acesta nu suferă ca eu de atâta vreme să mă port după ritul grecesc... și acum Domnia Ta să vii să mergi la o biserică frâncă și noi pe de altă parte la altă biserică grecească. E rușine

și ne disprețuiește lumea. Aici sunt locuitorii oameni sălbatici, nu sunt ca la Constantinople și Pera unde sunt amestecați grecii și frâncii la un loc și iarăși, pe de altă parte, această țară nu e moștenirea noastră; azi suntem, mâine nu suntem, după voia lui Dumnezeu, și ne aflăm în mâna turcului și nici noi nu știm unde vom fi până la capăt”. Cu toate acestea, Ecaterina reușește să țină țara departe de conflicte sângeroase și face pace cu boierii. Pe aceștia îi are de partea sa în momentul în care un oarecare medic lombard Bernardo Rosso pretinde tronul Țării Românești, în calitate de presupus descendent al unui domn valah. Ulterior, reprimă violent răzmerița a șase boieri mehedințeni trădători (care vor sfârși decapitați). În replică, Ecaterina a încercat să-și întărească poziția cu ajutorul propriilor neamuri numite în posturi cheie. O soră a Ecaterinei era căsătorită cu grecul Constantin Frangopulos din Zante, după ce într-o primă căsătorie fusese măritată cu un alt grec anume Xenos, și acel Constantin a fost numit vistiernic în Țara Românească. O fiică a lui, Lucreția, se mărită cu ragusanul Ioan de Marini Poli, care în țară era cunoscut ca Giva și-l introduce ca „prea cinstit boier” și în Divanul lui Mihnea, unde acest negustor îmbrăcat în brocart de aur stârni admirația fratelui său mai sărac, Pasquale. Acest Marini, care-și pierde, ce-i drept, soția și slujba de sfetnic domnesc, dar nu părăsi și afacerile, ajunse mai târziu agent împăratesc în Principate și ne informează că în Moldova sub Aron (1591-1595) „cei mai înalți slujbași sunt străini și mai cu seamă greci perfizi”.

Doamna a ales ca soție pentru Mihnea pe Neaga, fica orfană dar bogată a lui Vlaicu, clucerul din Cislău, considerând că nu este obligatoriu să fie de neam mare, „... Să fie bărbatul bun, el cinstește femeia; pe oricare ar lua-o, va fi Doamnă”.

După mazilirea fiului ei, în august 1583, în favoarea lui Petru Cercel, întreaga familie s-a retras la Constantinople, fiind exilată mai întâi în insula Rhodos, apoi la Tripoli, pe coasta Africii de Nord (1584-1585). În cea de-a doua domnie, până în 1589, conducerea a fost influențată de Ecaterina Salvaresso și de Petru Șchiopul, domnul Moldovei (cel însurat cu grecoaica Maria Amirali din Rhodos, bună prietenă a Ecaterinei) și unchiul lui Mihnea (fratele tatălui său defunct), după cum apare în pisană mănăstirii Snagov la înălțarea unui paraclis, „în zilele blagocestivului Io Mihnea Voevod și mamei lui, Doamna Ecaterina, fiind domn în țara Moldovei Io Petru Voevod”.

A murit în anul 1591, în exil, la Tripoli, potrivit testamentului său fiind reînhumată mai târziu în țară la Mănăstirea „Sfânta Troiță” (acum Radu Vodă), ctitorită de Alexandru al II-lea Mircea. (Așezământul nu era unul oarecare, fiind înzestrat cu importante proprietăți funciare și privilegii domnești, era unul dintre cele mai importante centre monahale din București. Cutremurele din 1802 și 1838 au readus mănăstirea în stare de ruină, fiind refăcută în 1863, într-un stil străin de cel original. Biserica a fost ulterior refăcută de patriarhul Justinian, care și-a ales aici locul de veci. Tot în acest așezământ a fost instalat Seminarul teologic, după ce, în prima jumătate a secolului XX, funcționase Internatul Facultății de Teologie din București.)

Cât despre fiul ei pentru care Ecaterina amarnic s-a luptat, folosind toate mijloacele posibile pentru a-l menține pe tron, crescut de mama sa în cultul supunerii necondiționate față de suzeranitatea otomană, după ultima detronare se convertește la mahomedanism, atrăgându-și porecla de Mihnea *Turcitul*. În realitate, numele islamic pe care l-a purtat, până la sfârșitul vieții din 1601, a fost Mehmed-Beg, fiind desemnat conducător

al sangeacului de Nicopole (calitate în care a avut dreptul inclusiv la un harem!). Cronicarul Radu Popescu notează referitor la momentul islamizării: „Deci Mihnea Vodă plinind în domnie de a doua cinci ani, l-au mazilit și, ducându-l la Țarigrad, s-au turcit și el și un copil al lui mai mare, iar un copil mai mic, anume Radul (care mai pă urmă și domn au fost), l-au ascuns mumă-sa și l-au trimis la Svetagora, la mănăstirea Iverilor, și de acolo călugării l-au trimis la Veneția și au învățat carte grecească și latinească...”.

Anecdotică istorică reține că, în prima lui domnie, sfătuit de mama sa, Regenta Ecaterina, Mihnea a impus birul denumit plastic *găleata*, care consta în umplerea cu mărunțiș a unei căni mai mari de metal. În a doua domnie, dările s-au înmulțit atât de mult încât poporul le-a denumit *năpastele*. Acestea, însă, i-au ajutat, pe el și pe mama lui, să strângă sumele necesare menținerii pe tron. Pe vremea lui, turcii impun *mucarerul* (din turcă *mukarrer* = „confirmat”), o cutumă introdusă în a doua jumătate a secolului al XVI-lea în Țara Românească și Moldova, conform căreia un domn trebuia să fie confirmat de Sultanul Imperiului Otoman după trei ani de domnie, conducătorul principatului românesc fiind nevoit în acest scop să plătească o sumă de bani. În Moldova mucarerul a fost introdus după moartea lui Ioan Vodă cel Viteaz (1574), iar în Muntenia în timpul lui Mihnea Turcitul. Cu timpul, mucarerul s-a împărțit în mucarerul mare și mucarerul mic. Mucarerul mare consta în îndatorirea domnului de a se prezenta după trei ani de domnie la Țarigrad pentru a plăti în persoană suma de bani. Astfel, obiceiul dobânda scopul de a testa fidelitatea domnului. Mucarerul mic desemna doar suma bănească ce trebuia plătită anual Imperiului Otoman. La începutul veacului al XVIII-lea, mucarerul mare ajunsese

să fie echivalentul sumei plătite la numire. Pe vremea lui Dimitrie Cantemir, valoarea mucarului mare era de 54.000 de taleri, în timp ce mucarului mic era de 25.000 de taleri. (Doi domnitori cărora le-a fost frică să se prezinte la Înalta Poartă pentru a săruta în persoană mâna împăratului turc au fost Gheorghe Ștefan și Constantin Șerban, care și-au pierdut în consecință domnia. Constantin C. Giurescu consemna că obiceiul căzuse în desuetitudine către sfârșitul secolului al XVII-lea, chemarea în 1703 a lui Constantin Brâncoveanu fiind excepțională și provocând în consecință mare frică.)

În 1589, Mihnea a fost mazilit a doua oară, dar succesorul lui a murit în șase zile, otrăvit de un pumnal cu care a fost străpuns de treizeci și șase de ori. Așa se face că fiul doamnei Salvaresso rămâne pe tron „preț de alte opt sipețe cu dubloni de aur”, adică pînă în 1591. Este anul celei de-a treia maziliri, ultima.

Fiul lui Mihnea Turcitul, Radu Mihnea, a continuat politica filo-otomană a bunicii și tatălui său, având grijă să achite la timp obligațiile financiare cuvenite, în consecință fiind răsplătit cu nu mai puțin de șase urcări pe tron, în ambele Principate Dunărene (precum fanarioșii peste încă un secol!). Radu Mihnea (1574-1626) a fost domn al Țării Românești în patru rînduri: noiembrie 1601 – martie 1602, aprilie 1611 – mai 1611, 12 septembrie 1611 – august 1616, august 1620 – august 1623 și al Moldovei de două ori: 24 iulie 1616 – 9 februarie 1619 și 4 august 1623 – 20 ianuarie 1626.

A fost susținut de Poartă pentru domnie încă din ianuarie 1596, dar a stăpînit pentru prima dată în Țara Românească între noiembrie 1601 – martie 1602. După această scurtă domnie, a fost voievod al Țării Românești între aprilie – mai 1611. Tot în 1611 a început a treia sa domnie, în contextul ocupării

țării de către o mare armată turco-tătară condusă de Omer Pașa, care a refuzat revenirea pe tron a lui Radu Șerban. În timpul acestei domnii, Radu Mihnea a fost susținut de o grupare boierească filoturcă, formată din levantini împămîntenți în 1611. Tabăra antiotomană reprezentată de susținătorii lui Radu Șerban, plecat în pîrbegie în septembrie 1611, a reacționat încă din toamna anului, prin complotul stolnicului Bărcan. Circa opt-nouă mari dregători și mulți alți dregători mijlocii și mici urmăriseră readucerea pe scaun a lui Radu Șerban, însă Radu Mihnea a fost avertizat de Gabriel Báthory, astfel că boierii au fost arestați pe neașteptate, iar la 7/17 decembrie 1611 a avut loc execuția stolnicului Bărcan și a postelnicului Radu Băleanu.

Urmînd pieziș strategia lui Mihai Viteazul, ideea unei apropieri între Țările Române a încolțit și în mintea lui Radu Mihnea, care a domnit, succesiv, în Muntenia și Moldova. Un moment semnificativ în acest sens l-a constituit perioada 1623-1626 cînd, domnind în Moldova, Radu Mihnea a reușit să obțină tronul Munteniei pentru fiul său Alexandru Coconul (1623-1627). Unele izvoare contemporane consemnează această unitate politică moldo-munteană. Astfel, reprezentantul Veneției la Istanbul, într-un raport datat 11 aprilie 1625, precizează că va trimite o scrisoare „cître numitul principe Radulo (Radu Mihnea) care e acum principe în Moldova și fiul său în Valahia, care e foarte tînăr și condus de tată”. Alte mărturii îl menționează pe „Radulo voievod, principe al Valahiei și Moldovei”, iar pe piatra lui funerară sunt asociate stemele celor două țări surori.

Unul din punctele sale slabe a fost fiscalitatea excesivă. Miron Costin spune că acest lucru era determinat de fastul și luxul